

Ольга Щербак
Київський професійно-педагогічний
коледж імені Антона Макаренка
м. Київ

БАГАТОРІВНЕВА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Зміни, що відбуваються в усіх сферах життя нашого суспільства, зростання соціальної ролі особистості, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки і технологій вимагають переосмислення мети освіти, кардинального оновлення змісту й організації професійного навчання і виховання. Крім того, в умовах національно-культурного відродження, створення нових форм власності і переходу до ринкових відносин суспільство відчуває гостру потребу у висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівцях з високим рівнем загальної і професійної культури, підготовлених до розв'язання нових економічних і загальнокультурних проблем. Це зумовлює необхідність реформування системи професійної освіти, приведення її у відповідність до сучасних умов і потреб ринку праці.

Зазначимо, що широкі можливості щодо удосконалення підготовки фахівців відкриваються у зв'язку з впровадженням концепції неперервної професійної освіти. Однією з підсистем неперервної професійної освіти є професійно-педагогічна освіта, мета якої – підготовка педагогів професійного навчання до вирішення нових освітньо-виховних та освітньо-професійних завдань у сучасній професійно-технічній школі.

Підготовка педагогів професійного навчання у професійно-педагогічному коледжі сприяє професійному та особистісному зростанню фахівця в системі багаторівневого навчання, яке гнучко реагує на

соціальний запит ринку праці та створює умови для професійного самовдосконалення фахівців різного рівня. Вимоги ринку праці щодо конкурентоспроможності випускника професійного навчального закладу, спроможності його адаптуватися до змін, вдосконалювати професійні уміння висувають нові вимоги до розробки підходів щодо підготовки педагогічних кадрів нової генерації для професійно-технічних навчальних закладів. Наприклад, інноваційною технологією навчання в Україні є впровадження такої організаційно-педагогічної форми практичного навчання як навчально-тренувальна фірма для навчання та підвищення кваліфікації у сфері комерційних професій. Створення в Україні Модельних навчальних центрів з підготовки фахівців комерційної сфери діяльності з навчально-тренувальними фірмами в рамках українсько-німецького співробітництва було зумовлено об'єктивними закономірностями організації професійної освіти, орієнтованої на сучасний ринок праці. Така організаційно-педагогічна форма професійної підготовки, як навчально-тренувальна фірма (НТФ), останнім часом набула розвитку в Німеччині та інших країнах. Навчально-тренувальні фірми імітують роботу діючого підприємства, укладають між собою контракти, мають свою банківську систему, підтримують постійний зв'язок з центрами зайнятості, співпрацюють з навчальними фірмами інших країн.

У порівнянні з іншими формами професійної освіти навчально-тренувальна фірма дає можливість працювати у відповідності з реальною виробничою діяльністю, допомагати встановленню ділових відносин між фірмами та формувати професійні навички, працювати більш продуктивно, особливо у сфері торгівлі.

Навчальний процес у НТФ організований таким чином, що студенти знайомляться як із загальноприйнятими, так і новітніми методами відповідної галузі. Студенти самостійно оволодівають операціями в усіх відділах тренувальної фірми на робочих місцях під керівництвом викладача-інструктора, оволодівають досвідом праці у колективі, управлінськими навичками (прийняття рішень, ліквідації конфліктів тощо). Таким чином, професійне навчання здійснюється в процесі конкретної виробничої діяльності, з широким використанням сучасної інформаційно-обчислювальної техніки та засобів комунікації.

Викладач-інструктор повинен водночас забезпечити виконання усіх робіт для рентабельного функціонування підприємства та навчання студентів відповідно до навчальної програми. При цьому викладач виконує роль керівника відділу, а студенти — співробітників навчально-тренувальної фірми. Викладач повинен розподілити завдання таким чином,

щоб, маючи певну складність, вони відповідали рівню підготовленості студента. При плануванні та розподілі завдань необхідно обов'язково враховувати те, що у відділах можуть знаходитися студенти різних спеціалізацій та різних курсів, з різним рівнем підготовки. Це висуває високі вимоги до викладача-інструктора навчально-тренувальної фірми стосовно його компетентності та майстерності.

Поряд з цим підвищується роль форм організації навчально-практичного процесу навчання і відповідно дидактичних методів, методичного забезпечення навчального процесу. Від викладача-інструктора вимагається вміння заохочувати тих, хто навчається, до самостійного планування, виконання та оцінки своїх робіт. Це передбачає використання нових методів навчання. У зв'язку з цим викладачі повинні володіти такими засобами взаємодії, які передбачають перехід від типу викладачів, які показують всі прийоми роботи, до типу викладачів-інструкторів, які є консультантами та ініціаторами в навчанні. Це необхідно враховувати при відборі викладачів.

При відборі викладачів-інструкторів для роботи в навчально-тренувальній фірмі висуваються такі основні критерії: спеціальна економічна підготовка та педагогічна компетентність; практичний досвід роботи на середніх керівних посадах: у комерційних структурах, у сфері лідоведення; досвід викладацької роботи у професійно-технічному закладі освіти; знання однієї з іноземних мов (англійської, німецької); вміння працювати на персональному комп'ютері, знання офісної техніки.

Вхідними вимогами до рівня знань викладачів навчально-тренувальних фірм є:

У галузі економічних знань: основи бухгалтерського обліку; основи менеджменту; податкову систему; систему бухгалтерської звітності; аналіз господарської діяльності підприємства; правові норми підприємницької діяльності в Україні;

У педагогіці професійної освіти: принципи і методи навчання; зміст освіти; форми організації навчального процесу; структуру навчального процесу.

У роботі з персональним комп'ютером: основи знань комп'ютерної техніки, навички праці з персональним комп'ютером.

Водночас змінюється роль теоретичної підготовки майбутнього фахівця, яка повинна бути орієнтована на потреби практики. Це вимагає від викладачів глибокого переосмислення обсягу теоретичних знань, вміння відмовитись від традиційних тем навчання, які вже не відповідають

сучасним вимогам практики і не забезпечують вимоги до комерційних працівників на підприємствах.

Вимоги до педагога професійного навчання професійно-технічного навчального закладу знаходиться у постійному розвитку, що знаходить своє відображення у розширенні професійних функцій, засвоєнні нових видів діяльності, пов'язаних з вимогами ринка праці, необхідності соціального партнерства при підготовці робітничих кадрів. У зв'язку з цим змінюються також завдання професійно-педагогічного колективу, який готує педагогів професійного навчання.

Сьогодні діяльність педагога потребує створення багаточисельних як внутрішніх, так і зовнішніх форм співробітництва. Внутрішнє співробітництво – це впровадження різноманітних форм організації навчального процесу з урахуванням як індивідуальної компетентності, так і розподілу завдань між членами колективу. Зовнішнє співробітництво – це пошук додаткових форм партнерських відносин з професійно-технічними навчальними закладами, підприємствами, службами зайнятості, іншими соціальними партнерами. При створенні мережі партнерських відносин, що передбачає комплексний підхід, педагог повинен володіти вагомими вміннями та знаннями у галузі спілкування.

Незалежно від існуючих форм організації навчального процесу та професійних функцій, що виконує педагог, роботу навчального закладу потрібно організувати таким чином, щоб учень (студент) був у центрі уваги суб'єктів процесу підготовки, тобто повинно бути супроводження учня у процесі навчання. При цьому змінюється роль педагога професійного навчання (викладача і майстра професійного навчання), замість виконання старої функції, як головного джерела знань, він стає організатором, який допомагає учню (студенту) здобувати знання із різних джерел інформації. Педагог нового типу повинен володіти не тільки достатніми професійними знаннями, але й широкою ерудицією, високою інформаційною та комунікативною культурою, здібністю до мотивації студентів. Навчальний процес при цьому повинен відповідати потребам різних категорій студентів (учнів), впровадженню різних форм навчання, самостійної роботи.

При впровадженні модульного навчання посилюється зв'язок між прикладними дисциплінами, що допомагає у вирішенні кожної проблеми. Педагоги спільно розробляють зміст модуля, планують навчальний процес, розробляють навчально-методичні посібники, тобто працюють в одній команді.

Організація навчального процесу повинна бути спрямована на те, щоб студенти (учні) у процесі навчання навчилися самостійно здобувати необхідні знання та інформацію. Найважливішими вміннями та навичками повинні стати здібність до самоосвіти і навчання, до швидкої адаптації в плинних економічних умовах, до роботи у групах, до співробітництва, володіння комунікативними навичками, іноземними мовами, інформаційними технологіями.

Можна сформулювати основні педагогічні вимоги до діяльності педагога професійного навчання:

- викликати мотивацію, налаштовувати студента на його навчання, примусити повірити у свої можливості, у себе;
- закріплювати у професійній реальності набуті знання, інтегрувати уяву з професією;
- пропонувати студентам конкретні ситуації, конкретні проблеми, які наближені до професійної реальності;
- вчити думати раніше ніж діяти, спонукати студента до попередніх роздумів, надати можливість запропонувати порядок вирішення існуючої проблеми;
- допомогати студенту актуалізувати знання, що отримані раніше та ті, що принесуть в подальшому користь;
- допомогати студентам створити свій педагогічний метод, ідентифікувати засоби навчання, що йому знадобляться для того, щоб вирішити проблеми та досягти навчальних цілей;
- забезпечити навчальний процес відповідними засобами навчання, допомогти учню користуватися наданими в його розпорядження засобами;
- вчити учня йти до кінця у створеній ситуації, вимагаючи від нього виконання та перевірки необхідної роботи у навчально- виробничому процесі, на підприємстві;
- систематично оцінювати досягнення цілей підготовки та системність набуття знань;
- аналізувати результати разом з учнем, навчити його досягати успіхів у навчанні.

Рішення цих та багатьох інших проблем в першу чергу залежить від відмови передачі готових знань засобами репродуктивної педагогіки та відпрацювання нових технологій навчання, використання сучасних психологічно-педагогічних методів навчання.

«У нових умовах, при переході до багаторівневої системи освіти відбувається творення нових пріоритетів, що зумовлюють такі вимоги до

викладача, як високий рівень загальної культури, багатий духовно-моральний і творчий потенціал, широка психолого-педагогічна підготовка»¹.

В основу навчання повинні бути закладені різні педагогічні форми взаємодії зі студентами, створені умови для розвитку особистості у процесі її професійного становлення.

Багаторівнева підготовка фахівців різних рівнів забезпечує студентам свободу вибору, з урахуванням рівня та динаміки розвитку здібностей, нахилів та інтересів, в центрі уваги педагогів опиняються особисті інтереси та нахили студентів, створюються умови для вияву самостійності та активності студентів, організації спільної діяльності.

Формуванню активної професійної позиції сприяє участь студентів у різних видах навчально-виховної та навчально-виробничої діяльності. Головною особливістю цього є активно-діяльнісний засіб навчання, який прийнятий на зміну роз'яснювально-ілюстративному. Технологія навчання на різних рівнях освіти передбачає участь майбутніх педагогів професійного навчання у різних видах діяльності. Це, в першу чергу, педагогічна діяльність, що передбачає реалізацію освітніх програм із загальнотехнічних, спеціальних та психолого-педагогічних дисциплін, проведення консультацій зі студентами молодших курсів коледжу та учнями професійно-технічних навчальних закладів.

Просвітницька та культурна діяльність передбачає участь у підготовці та проведенні зборів, інформаційних занять, конкурсів, виставок, екскурсій тощо зі студентами та учнями.

Організаційно-методична діяльність передбачає участь разом з викладачами у виборі та розробці методики навчання, проектів освітніх програм за спеціальностями.

Виробничо-технологічна діяльність передбачає участь у розробці технологічних процесів та випуску продукції навчально-виробничих майстерень.

Організаційно-управлінська діяльність передбачає вивчення особистісних та виробничо-технологічних факторів в навчальному та виробничому процесах, участь в роботі органів студентського самоврядування у коледжі на різних рівнях та в різних структурах.

Науково-дослідна діяльність передбачає участь у роботі студентського наукового товариства, організації роботи секцій, наукових семінарів,

¹ І.А.Зязюн. *Сучасний викладач технічного вузу: особливості педагогічної дії* // Шлях освіти. – 1998. №2. – С.11.

науково-практичних конференцій, здійснення дослідно-експериментальних робіт; керівництво дослідними роботами студентів молодших курсів та учнів.

Поєднання різних компонентів навчального процесу на різних рівнях підготовки майбутніх педагогів професійного навчання вимагає поєднання в технології навчання раціонального та емоційного компонентів, колективних та індивідуальних форм роботи, інформаційних та проблемних методів навчання, творчих та пошукових методик вивчення дисциплін.

У процесі багаторівневої підготовки надається можливість студентам здійснювати самостійну педагогічну та навчально-професійну діяльність, проводити паралельно з навчальним процесом індивідуальні та колективні дослідження.

При впровадженні активних форм навчання якісно змінюється характер взаємодії між педагогом та студентом, який перетворюється із виконавчого у суб'єктивний, що дозволяє здійснювати спільну продуктивну діяльність.

Особливістю вивчення гуманітарних та педагогічних дисциплін у професійно-педагогічному коледжі є можливість використання отриманих знань на практиці: студенти проводять заняття з учнями молодших курсів, планують та організують позаурочні заходи, консультують підготовку рефератів, творчих робіт.

Особливістю вивчення загальнотехнічних та спеціальних дисциплін є впровадження активних форм навчання: семінарів, дискусій, круглих столів, ділових ігор, мозкових штурмів, тощо. В процесі занять педагогом разом зі студентом відпрацьовується методика проведення різних форм навчання. Студенти мають змогу відпрацьовувати набуті знання з учнями молодших курсів при проведенні теоретичних занять та практичного навчання.

У процесі реалізації різних видів діяльності на практиці, крім засвоєння та закріплення знань та умінь за допомогою творчих індивідуальних завдань створюються передумови для саморозвитку студентів, формування адекватної самооцінки, розвитку навичок саморегуляції поведінки, комунікативності, системи взаємовідносин між людьми, формування відповідальності за своє професійне майбутнє.

Таким чином, багаторівнева підготовка педагогів професійного навчання в умовах неперервної професійної освіти на базі професійно-педагогічного коледжу орієнтована на участь студентів у різних видах діяльності; гнучку організацію та швидку перебудову навчального

процесу; орієнтацію на більш високий рівень загальнокультурної, гуманітарної та психолого-педагогічної підготовки випускників; створення умов для професійної самореалізації, відповідальності за професійне майбутнє, формування потреби навчатися упродовж всього життя, спрямованості на неперервне становлення та розвиток педагога професійної школи як активного суб'єкта навчальної та професійно-педагогічної діяльності.

Продуктивна діяльність студента в процесі навчання дозволяє створити передумови формування вмінь та навичок діяльності педагога професійного навчання, в обов'язки якого входять проведення практичного навчання та теоретичних занять із спеціальних дисциплін як при первинній професійній підготовці, так і при перепідготовці та підвищенні кваліфікації в залежності від вимог роботодавця, ринку праці.

Багаторівнева підготовка педагога професійного навчання в умовах неперервної професійної освіти дозволяє забезпечити узгодженість всіх ступенів освіти, наступність змісту освіти на різних рівнях; визначення вихідних кваліфікацій на кожному рівні; тісний зв'язок практичного і теоретичного навчання; вільний та свідомий вибір професії та рівня освіти в залежності від своїх можливостей та здібностей; можливість неперервної підготовки та перепідготовки протягом всієї професійної кар'єри.

Ольга Щербак

БАГАТОРІВНЕВА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Резюме

У статті відображено нові підходи до підготовки педагогічних кадрів для професійно-технічних навчальних закладів з урахуванням сучасних вимог ринку праці, впровадженням інноваційних технологій навчання. Сформульовано основні педагогічні принципи педагога професійного навчання, що відповідають сучасним вимогам.

Показано переваги багаторівневої підготовки педагога у професійно-педагогічному коледжі. Розглянуто різні види діяльності майбутніх педагогів професійного навчання в процесі підготовки, що створює передумови

саморозвитку студентів, формуванню відповідальності за своє професійне майбутнє, потреби навчатися упродовж всього життя.

Продуктивна діяльність студентів в процесі навчання дозволяє створити передумови формування вмінь та навичок педагога професійного навчання, в обов'язки якого входять проведення практичного навчання та теоретичних занять як при первинній професійній підготовці, так і при перепідготовці та підвищенні кваліфікації.

Olga Szczerbak

WIELOPOZIOMOWE PRZYGOTOWANIE PEDAGOGA NAUCZANIA ZAWODOWEGO W WARUNKACH CIĄGŁEGO KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO

Streszczenie

W artykule przedstawiono nowe podejścia do przygotowania kadr pedagogicznych dla zawodowo-technicznych zakładów naukowych z uwzględnieniem współczesnych potrzeb rynku pracy i wdrożeniem innowacyjnych technologii nauczania. Sformułowano podstawowe pedagogiczne zasady dla pedagoga nauczania zawodowego, które odpowiadają współczesnym potrzebom. Przedstawiono zalety wielopoziomowego przygotowania pedagoga w zawodowo-pedagogicznej szkole dla nauczycieli. Rozpatrzono różne formy działalności przyszłych pedagogów kształcenia zawodowego w procesie przygotowania, co stwarza przesłanki samorozwoju studentów, kształtowania odpowiedzialności za swoje nauczanie zawodowe i potrzebę nauczania na przestrzeni całego życia. Użyteczna działalność studentów w procesie nauczania pozwala sformułować przesłanki kształtowania umiejętności i nawyków pedagoga nauczania zawodowego, do obowiązków którego należy przeprowadzenie nauczania praktycznego i zajęć teoretycznych, tak jak przy zawodowym przygotowaniu pierwotnym, tak przy doksztalceniu i podwyższaniu kwalifikacji.

Olga Shchserbak

MANY STAGES PREPARATION OF THE VOCATIONAL TRAINING TEACHER OF IN CONDITIONS OF CONTINUOUS VOCATIONAL TRAINING

Summary

In the article the new approaches to preparation of the pedagogical staff for vocational educational institutions are displayed in view of Labour Market requirements, introduction innovation of technologies of training. There are formulated basic pedagogical principles of the teacher of professional training, which answer the modern requirements in article.

It is shown advantages of many stages preparation of the teacher in professional - pedagogical college. The various kinds of activity of the future teachers of vocational training are considered during preparation, which creates conditions for self-development of students, formation of the responsibility for the professional future, need to learn during all life.

The productive activity of the students during training permits to create the preconditions of formation of skills and habits of the teacher of vocational training which duty the realizations of practical training and theoretical lessons enter both with primary vocational training and retraining and over-training of professional skills.